

**Sylwia Kaczmarek, Jacek
Kaczmarek**

**Powiązania przestrzenne, społeczne i
ekonomiczne w regionie łódzkim :
rejon Poddębice-Turek**

Acta Universitatis Lodziensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica nr 1,
183-197

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Sylvia Kaczmarek, Jacek Kaczmarek

**POWIĄZANIA PRZESTRZENNE, SPOŁECZNE I EKONOMICZNE
W REGIONIE ŁÓDZKIM
REJON PODDĘBICE-TUREK**

W artykule przedstawiono wyniki badań terenowych nad powiązaniem regionalnymi gmin oraz stopniem przygotowania wyposażenia miast do pełnienia funkcji powiatu prowadzonych latem 1996 r. w rejonie Poddębice-Turek.

REZULTATY BADAŃ TERENOWYCH

Uwagi wstępne

Niniejsze opracowanie zawiera wyniki badań terenowych przeprowadzonych latem 1996 r. w północno-zachodnim fragmencie obszaru będącego przedmiotem analiz, czyli w rejonie Poddębice-Turek. Materiał empiryczny został zebrany przez studentów II roku geografii*.

Według opinii ankierów badane zagadnienie ogólnie spotykało się z akceptacją społeczną. Mieszkańcy na ogół chętnie udzielali odpowiedzi na zadawane im pytania, choć niektórzy z nich odmawiali obawiając się naruszenia ich prywatności. Pewna część potencjalnych respondentów nie była przekonana, że będą to badania w pełni anonimowe i odmawiała swojego udziału.

Zdecydowanie przychylniej podchodzili do ankiety ludzie lepiej wykształceni (z wyższym lub średnim wykształceniem), którzy rozumeli wszystkie pytania i mieli ukształtowany własny pogląd na zagadnienie. Natomiast respondenci z podstawowym wykształceniem nie zawsze rozumieł sens pytania i niezbędne

---

* W ćwiczeniach terenowych w 1996 r. brali udział następujący studenci II roku geografii: J. Gawron, T. Spaniański, M. Stanik, M. Jeziorska, A. Grzegorek, S. Pietrzak, I. Nau, J. Sztylek, J. Szymański, K. Milewska, A. Mądrakowska, E. Malus, R. Masica, J. Sylburska, J. Stefaniak, K. Maciejewska, W. Sobkowiak, A. Szczech, T. Łuczak, P. Dryk, P. Żakowski.

były wówczas dodatkowe wyjaśnienia ankietowanych. Zwłaszcza sporo wątpliwości budziły pierwsze pytania, które wymagały od respondentów wyraźnej deklaracji poglądów na temat podziału administracyjnego kraju. Dla części osób było to zniechęcające. Toteż w trakcie badań zmodyfikowano nieco sposób prowadzenia ankiety, rozpoczynając zadawanie pytań od szczegółowych (nr 8 i 9), ale dotyczących rutynowych czynności dnia codziennego ankietowanych, stopniowo przechodząc do pierwszej części ankiety, gdzie poruszano kwestie bardziej ogólne. Szczególnie zycliwie do przeprowadzanych badań odnosili się przedstawiciele grupy dobranej celowo, czyli „elity”. Udzielali oni pełnych i wyczerpujących odpowiedzi, wykazywali duże zrozumienie zagadnienia i posiadali własną, przemyślaną opinię na ten temat.

Charakterystyka obszaru badań

Badaniami ankietowymi objęto siedem gmin położonych na północny zachód od Łodzi. Pięć z nich wchodzi w skład województwa konińskiego: Dobra, Grabów, Turek, Uniejów, Świnice Warckie, natomiast dwie należą administracyjnie do województwa sieradzkiego: Pęczniew, Wartkowice. Łącznie obszar gdzie przeprowadzono badania ankietowe, ma powierzchnię: 905 km², zamieszkuje go 74 866 mieszkańców (por. tab. 1).

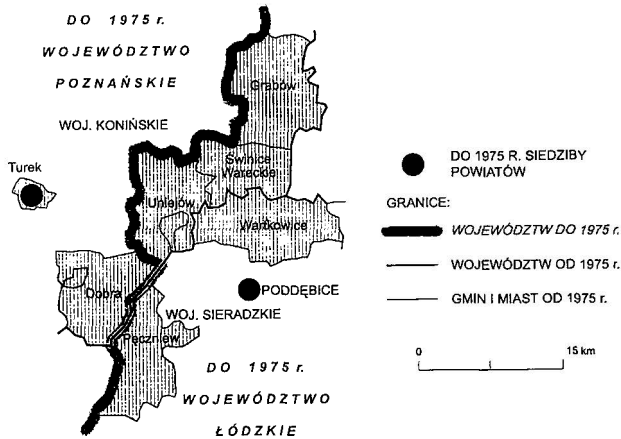
Zgodnie z przyjętą koncepcją badawczą ankiety przeprowadzano w miejscowościach gminnych, gdzie pytano przypadkowych ludzi (90 osób) oraz celowo dobranych przedstawicieli elity, stosując wskazane w programie badań kryteria.

Tabela 1

Ludność i powierzchnia obszaru
objętego badaniami ankietowymi

Nazwa gminy	Powierzchnia (km ²)	Ludność
Grabów	155	7 430
Świnice Warckie	94	4 748
Uniejów	129	8 250
Dobra	132	6 643
Turek	125	36 968
Pęczniew	128	4 143
Wartkowice	142	6 684
Razem	905	74 866

Źródło: Roczniki statystyczne województw konińskiego (1993 r.) i sieradzkiego (1994 r.).

Rys. 1 Charakterystyka obszaru badań
(źródło: M. Koter, S. Liszewski, A. Suliborski, 1996, *Delimitacja potencjalnego obszaru województwa łódzkiego. Studium wiedzy o regionie łódzkim, ŁTN, Łódź*)

Opis ankietowanej populacji

Ankietowana populacja to 700 osób zamieszkałych na terenie badań w siedmiu gminach. Wśród respondentów 54% to mężczyźni. W podanych czterech przedziałach wiekowych najliczniej reprezentowana jest grupa osób w wieku 25–45 lat (54% ankietowanych), następnie miejsce zajmuje grupa wiekowa 45–65 lat (28%). Najmniej liczna jest wśród ankietowanych grupa osób w wieku ponad 65 lat – stanowi ona zaledwie 4% ankietowanej populacji.

Kategoria wykształcenie respondentów wykazuje najwyższą wartość dla poziomu: średnie – legitymuje się nim 41% ankietowanych. Drugie miejsce w kolejności zajmuje grupa osób z wykształceniem zawodowym (28%). Nieomal te same wartości osiągnęły dwie kategorie wykształcenia: wyższe (12,5%) oraz podstawowe (13%).

Zatrudnienie ankietowanych określało siedem wyróżnionych w ankiecie kategorii. Najczęściej respondenci podawali, iż są pracownikami najemnymi sektorów państwowego (37% osób) lub prywatnego (16%). Właściciele prywatnych firm to 12% badanej grupy, właściciele gospodarstwa

rolnego stanowili 11%, emeryci i renciści to 9% badanych. Relatywnie liczna jest też kategoria „bezrobotny” – 12% ankietowanej populacji. Stosunkowo nieliczna była grupa „uczących się”, która wynosi 3% respondentów.

Ostatni punkt tej części ankiety dotyczył miejsca zamieszkania respondentów. Z miejscowości gminnych wybranych do badań terenowych pochodziło 93% ankietowanych, zaś pozostałe 7% mieszkało poza nimi.

Charakterystyka grupy celowej „elity”

Wśród badanej zbiorowości wydzielono grupę 70 osób (po dziesięć w każdej gminie) dobranych celowo spośród tzw. osób funkcyjnych, czyli przedstawicieli lokalnej władzy. W tej grupie 64% to mężczyźni, zaś dominującą grupą wiekową jest przedział 25–45 lat (57% ankietowanych), następnie przedział 45–65 lat reprezentowany przez 36% badanych.

Wykształcenie badanej grupy elity przedstawia się nieco inaczej niż całej zbiorowości. Nieomal tę samą wartość mają tu kategorie: wykształcenie średnie (41%) i wyższe (39%). W kategorii zawodu wyuczonego najczęściej pojawiają się dwa: rolnik i ekonomista; oba osiągają wskazania równe 17% ankietowanej populacji, 9% – to nauczyciele, 10% osób podało, iż nie posiada wyuczonej profesji, zaś 47% tej zbiorowości posiada inne zawody. W kategorii zawód wykonywany z racji doboru celowego respondentów w tej grupie dominuje kategoria: pracownik samorządowy. Tym samym w grupie elity zatrudnienie 89% populacji określone zostało jako: pracownik najemny sektora państwowego.

Prezentacja uzyskanych rezultatów – ogół badanych

Podstawowa, merytoryczna część kwestionariusza, za pomocą którego prowadzono wywiad w terenie, składała się z dziewięciu pytań. Pierwsze pytanie dotyczyło zmian podziału administracyjnego w Polsce, 46% respondentów stwierdziło, iż są one potrzebne, 32% uznało je za niepotrzebne, zaś 22% ankietowanych nie miało zdania w tej kwestii.

Następne pytanie podejmowało kwestię – jaki powinien być podział administracyjny. Najwięcej respondentów – 41% ogółu uznało, iż są za podziałem trójsczebelowym, 36% opowiedziało się za podziałem dwuszebelowym, pozostali (23%) nie mieli zdania w tej kwestii.

Trzecie pytanie ankiety dotyczyło preferencji przynależności badanej gminy przy podziale kraju na 12 województw. Zdecydowana większość

badanych respondentów wybrała województwo łódzkie (71%), na drugim miejscu znalazło się poznańskie (28%).

Pytanie czwarte sformułowane było analogicznie, z tą tylko różnicą, iż podział kraju przewidywał istnienie 17 województw. Niemal trzy czwarte ankietowanych (72%) wybrało województwo łódzkie, kolejne miejsce zajęło poznańskie (27% osób).

Piąte pytanie dotyczyło również przyszłego podziału, tym razem jednak na 25 województw. Tutaj wskazania dotyczące województwa łódzkiego również znalazły się na pierwszym miejscu (75% osób), 18% osób wskazało na kaliskie, 6% osób wymieniło poznańskie.

Pytanie szóste wymagało od respondentów wskazania powiatu, do którego powinna – ich zdaniem – należeć miejscowość, gdzie mieszkają, przy wprowadzeniu trójsczeblowego podziału administracyjnego kraju. Ankietowani wskazali łącznie dziesięć potencjalnych miast powiatowych. Największa liczba osób wymieniła Turek (36,5%), na drugim miejscu znalazły się Poddebice (25%), na trzecim – Łęczycza (21%). Na następnych miejscach ze znacznie mniejszą liczbą wskazań znalazły się kolejno: Koło (8% osób), Sieradz (6%).

Kolejne, siódme pytanie wymagało od respondentów wskazania maksimum trzech cech, które zadecydowały o wyborze potencjalnego miasta powiatowego. Spośród wymienionych pięciu, ankietowani najczęściej wskazywali następujące cechy potencjalnego miasta powiatowego: dogodne położenie komunikacyjne (32% wskazań), przyzwyczajenie do kontaktów z tym miastem (29%), dobre wyposażenie w usługi i instytucje (22%), tradycja wcześniej pełnionej funkcji i podziału administracyjnego (13%). Niewielkie znaczenia miały dla respondentów cechy: „okazałość”, „miejskość”, stolicy powiatu, uzyskały one zaledwie 4% wskazań.

Następne z zadanych badaniem w ankiecie pytań dotyczyło bardzo ważnego zagadnienia, a mianowicie wymienienia miejscowości, gdzie realizują oni swoje potrzeby dotyczące istotnych elementów ich życia społecznego. Tutaj także umieszczono również kontakty z urzędami i instytucjami. Autorzy ankiety zawarli w niej sześć kategorii potrzeb.

W zakresie dokonywania ważniejszych zakupów ankietowani wymienili następujące miejscowości: Łódź (40% wskazań), Turek (25%), Łęczycza (12%). Podobnie przedstawia się struktura odpowiedzi w kategorii: „wizyty u lekarzy specjalistów”, gdzie Łódź uzyskała 46% wskazań respondentów, Turek 19%, zaś Łęczycza 12%.

Trzecia z wymienionych potrzeb instytucjonalnych to sprawy prawno-sądowe, które badani realizują przede wszystkim w Turku (47% wskazań), następnie w Łodzi (24%) i Sieradzu (9%).

W kwestii edukacji własnej lub rodziny ankietowani ponownie umieścili Łódź na pierwszym miejscu (44% wskazań), dalej znalazły się Turek (20%) i Poddębice (14%). Podobna kolejność wskazań miast wystąpiła w następnej kategorii potrzeb, a mianowicie korzystania z instytucji kultury (teatr, kino, imprezy artystyczne itp.). Najwięcej wskazań otrzymała Łódź (57%), następnie Turek (22%) i Poddębice (9%).

Szósta z wyróżnionych kategorii dotyczyła innych ważnych potrzeb respondentów nie wymienionych w ankiecie. W tym przypadku również na pierwszym miejscu znalazła się Łódź (58% wskazań), następnie Poddębice (14%) oraz Turek i Łęczyca (po 6%).

Ostatnie, dziewiąte pytanie ankiety dotyczyło wymienienia przez respondentów miejscowości, gdzie załatwiają oni swoje sprawy związane z działalnością zawodową. Wyróżniono pięć różnych typów aktywności gospodarczych. Pierwszą była sprzedaż produktów dokonywana poprzez wyjazdy na targi. Ankietowani wymienili następujące miejscowości: Łódź (28% wskazań), Turek (16%), Poddębice (14%), ponadto Łęczycę, Poznań, Dobrą, Uniejów, Sieradz (łącznie 42% wskazań). Następnie wskazywano miejsca, gdzie respondenci zaopatrują się w środki produkcji. Tutaj również najczęściej pojawia się Łódź (32% wskazań), następnie Poddębice (21%) i Turek (18%). Pozostałe wymieniane miejscowości to: Łęczyca, Poznań, Uniejów, Sieradz, Grabów, Wartkowice (łącznie 29% wskazań).

Trzecią kategorią w tym pytaniu były dojazdy do pracy. Najczęściej wymieniano Turek (29% wskazań), następnie Poddębice (21%) oraz Wartkowice (15%). Pozostałe wymieniane miejscowości uzyskały łącznie 36% wskazań. Były to: Łęczyca, Łódź, Dobra, Uniejów, Grabów, Pęczniew, Poznań.

Czwarta kategoria spraw związanych z pracą ankietowanych to obsługa techniczna. Podobnie jak poprzednio wymieniono: Turek (21% wskazań), Poddębice (20%) i Łódź (15%). Pozostałe wymieniane licznie miejscowości: Pęczniew, Uniejów, Grabów, Poznań, Łęczyca, Dobra, Wartkowice, Sieradz zebrały łącznie 495 wskazań.

Ostatnia z wyróżnionych kategorii dotyczyła pochodzenia klientów wolnych zawodów oraz dostępu do tego typu usług. Najwięcej wskazań uzyskał Turek (25%), następnie Poddębice (20%), Łódź (16%) i inne miejscowości (39%).

Wyniki uzyskane w grupie celowej – „elity”

Uzyskane wyniki w grupie 70 respondentów tzw. elity, czyli przedstawicieli sprawujących różne funkcje w badanych gminach, nie odbiegają w zasadzie od scharakteryzowanych rezultatów uzyskanych w analizie całej populacji.

Na pytanie pierwsze, które dotyczyło zmian podziału administracyjnego kraju, 57% respondentów tej grupy (40 osób) odpowiedziało, że są one potrzebne, 30% uznało je za niepotrzebne, zaś 13% nie miało zdania w tej kwestii. Najliczniej w tej zbiorowości reprezentowani byli zwolennicy trój-szczęblowego podziału administracyjnego kraju – 46% badanych, za dwuszczeblowym opowiedziało się 40%, zaś 14% nie miało zdania w tej materii.

Przedstawiciele elity badanych gmin zdecydowanie wybierali przynależność do województwa łódzkiego. Przy proponowanym podziale na 12 województw 63% respondentów wybrało łódzkie, zaś 37% – poznańskie. Niemal identycznie prezentują się preferencje tej grupy ankietowanych przy proponowanym podziale kraju na 17 województw – 66% respondentów wybrało łódzkie, natomiast 34% – poznańskie. Jeszcze bardziej zdecydowana dominacja łódzkiego wystąpiła we wskazaniach elity przy proponowanym podziale na 25 województw: wybrało ją 73% ankietowanych przedstawicieli elity, 21% członków tej grupy opowiedziało się za kaliskim, zaś 6% respondentów wskazało poznańskie.

Wybór przynależności do przyszłego powiatu wśród elity przedstawiał się podobnie jak i całej zbiorowości ankietowanej: 40% osób wybrało Turek, 27% – Poddębice, 14% – Łęczycę, zaś 9% – Koło.

Preferencje elity w kwestii cech przyszłego powiatu, które zdecydowały o ich wyborze, również nie odbiegają od wyborów dla całej grupy badanej. Najwięcej wskazań (32%) dotyczyło dogodnego położenia komunikacyjnego. Z kolei następną pozycję (24% wskazań) uzyskała kategoria: przyzwyczajenie do kontaktów z tym miastem, 21% wskazań to kategoria: dobre wyposażenie w usługi i instytucje, zaś 20% wskazań – to tradycje wcześniej pełnionej funkcji i podziału administracyjnego.

W zakresie zagadnień poruszanych w pytaniu ósmym i dziewiątym nie oddzielano wyników wskazań elity, rozpatrywano bowiem całą badaną zbiorowość.

Podsumowanie

Analiza uzyskanych wyników badań terenowych przeprowadzonych na zbiorowości 700 osób, mieszkańców siedmiu gmin położonych na północny zachód od Łodzi: Dobra, Grabów, Turek, Uniejów, Świnice Warckie

(należących obecnie do województwa konińskiego) oraz Pęczniew, Wartkowice (należące teraz administracyjnie do województwa sieradzkiego), wykazuje pewne prawidłowości:

– prawie 50% ankietowanych uznaje zmiany podziału administracyjnego kraju za potrzebne, ok. 30% za niepotrzebne, pozostali zaś nie mają zdania w tej kwestii;

– ponad 40% ankietowanych opowiada się za trójsczeblowym podziałem kraju, zaś ok. 30% za dwuszczeblowym;

Tabela 2

Wynikowa struktura wskazań respondentów

Nazwa gminy	Wariant I (12 województw)	Wariant II (17 województw)	Wariant III (25 województw)	Powiat
Dobra	poznańskie	poznańskie	łódzkie	Turek
Grabów	łódzkie	łódzkie	kaliskie	Koło
Świnice Warckie	łódzkie	łódzkie	łódzkie	Łęczycza
Turek	poznańskie	poznańskie	kaliskie poznańskie	Turek
Uniejów	łódzkie	łódzkie	łódzkie	Poddębice
Pęczniew	łódzkie	łódzkie	łódzkie	Poddębice*
Wartkowice	łódzkie	łódzkie	łódzkie	Łęczycza Poddębice

Źródło: Badania terenowe 1996 r.

* – w tej gminie znaczącą liczbę wskazań uzyskały Sieradz i Turek (razem 47%), zaś Poddębice 48%.

Objaśnienia:

łódzkie – dominujące wskazania respondentów (2/3 i więcej),

łódzkie – przeważające wskazania respondentów (od 1/2 do 2/3),

łódzkie – wskazania zrównoważone.

Zestawienia wyników badań w powyższej tabeli dokonano opierając się na następujących kryteriach:

– liczba wskazań dla danego województwa, powiatu;

– różnica pomiędzy pierwszą pozycją wskazywaną przez respondentów i następnymi.

Opierając się na powyższych kryteriach wydzielono trzy pozycje:

– dominująca – minimum 2/3 ogólnej liczby wskazań i różnica między liczbą wskazań dla następnej pozycji równa co najmniej 1/2 liczby uzyskanej przez pierwszą pozycję;

– przeważająca – minimum 1/2 ogólnej liczby wskazań i różnica równa co najmniej 1/4 wskazań pierwszej pozycji;

– zrównoważona – żadna z pozycji nie osiągnęła poprzednich kryteriów – rozkład równomierny wskazań respondentów.

– we wszystkich proponowanych wariantach przyszłego podziału administracyjnego Polski respondenci wybierali zdecydowanie przynależność do województwa łódzkiego (ok. 70% wskazań, por. tab. 2);

– preferencje w kwestii wyboru przynależności do rejonu oddziaływania przyszłego miasta powiatowego rozłożone były we wskazaniach respondentów równomiernie między następujące ośrodki: Turek, Poddębice i Łęczycę (tab. 2);

– zdaniem ankietowanych najistotniejsze cechy, jakie decydowały o wyborze ośrodka powiatowego, to: dogodne położenie komunikacyjne, przyzwyczajenie do kontaktów z tym miastem, dobre wyposażenie w usługi i instytucje.

RELACJE SPOŁECZNE I PRZESTRZENNE Z POTENCJALNYMI MIASTAMI WOJEWÓDZKIMI I POWIATOWYMI (WYBRANE ELEMENTY)

Migracje stałe w badanym obszarze

Kolejnym elementem identyfikacji powiązań społecznych była analiza migracji stałych, które wystąpiły w badanych miastach i gminach w latach 1993–1995 (bezpośrednio poprzedzających sezon badań). Badania prowadzono bezpośrednio w wydziałach ewidencji ludności następujących urzędów gminnych: Grabów, Świnice Warckie, Uniejów, Dobra, Turek, Pęczniew, Wartkowice, Poddębice, poprzez analizę kart osobowych mieszkańca (KOM). Informacje o migracjach uzyskano w pełnym zakresie we wszystkich gminach poza Grabowem (gdzie nie udostępniono tych danych) i Poddębicami, gdzie otrzymano dane jedynie dla I półrocza 1996 r. W mieście Turek zgodnie z założeniami badań przeprowadzono analizę migracji stałych na 10-procentowej próbie spośród ogółu mieszkańców. Rezultaty wykonanych badań zamieszczono w tab. 3.

Jak wynika z uzyskanych danych w badanym obszarze w ostatnim czasie notuje się przewagę emigracji ludności nad jej napływem (imigracją). Jednak w niektórych obszarach saldo migracji jest dodatnie – czyli więcej osób osiedla się tu niż wyjeżdża. Należą do nich Turek (ośrodek przemysłowy) i Pęczniew, gdzie osiedlają się ludzie pracujący w innych miejscowościach, ale wybierający gminę jako miejsce zamieszkania ze względu na jej walory przyrodnicze i krajobrazowe. Tendencja ta występuje wśród użytkowników działek lotniskowych, którzy przekształcają je w stałe miejsce zamieszkania.

Tabela 3

Migracje stałe ludności w badanym obszarze w latach 1993–1995
według badań terenowych w lipcu 1996 r.

Gmina	Napływ osób	Odptyw osób	Saldo migracji
Świnice Warckie	213	284	– 71
Uniejów	107*	276*	– 169
Dobra	560*	725*	– 165
Turek (próbna 10%)	152	97	55
Pęczniew	181	153	32
Wartkowice	267	248	19
Poddębice (I–VI 1996 r.)	33	45	– 12
Grabów	brak danych o migracjach		

* Dane z gmin Dobra i Uniejów w części liczby migracji, jak wynika z uzyskanych w urzędach informacji, dotyczą doraźnych uwarunkowań, które nie odzwierciedlają rzeczywistej zmiany miejsca zamieszkania osób (wymeldowania na okres ponad 3 miesiące i powrót po tym okresie).

Źródło: Informacje z wydziałów ewidencji ludności urzędów gminnych.

W celu porównania wyników próby terenowej sporządzono zestawienie migracji dla roku bezpośrednio poprzedzającego okres badawczy, na podstawie danych zaczerpniętych z roczników statystycznych województw konińskiego i sieradzkiego. Wyniki prezentuje tab. 4.

Tabela 4

Migracje ludności w gminach i miastach badanego obszaru w latach 1992–1993
według danych statystycznych

Gmina-miasto	Napływ osób	Odptyw osób	Saldo migracji
Świnice Warckie	51	67	– 16
Uniejów	(m)* 104	28	76
	(w)* 39	109	– 70
Dobra	(m) 55	45	10
	(w) 69	113	– 44
Turek	(m) 564	249	315
	(w) 110	139	– 29
Pęczniew	39	39	0
Wartkowice	40	135	– 95
Poddębice	(m) 164	94	70
	(w) 101	171	– 70
Grabów	64	95	– 31
Ogółem	1 400	1 284	116

(m)* – miasto, (w) – wieś

Źródło: Jak do tab. 1.

Zaprezentowane powyżej całościowe dane statystyczne potwierdzają tendencje zidentyfikowane na podstawie wyników badań terenowych. Można zatem stwierdzić, iż badany rejon ośmiu jednostek osadniczych (gmin i miast) charakteryzuje się przewagą emigracji ludności nad imigracją. Przy tym, podobnie jak w całym kraju, znacznie bardziej wyludniają się obszary wiejskie niż miasta. Zdecydowaną przewagą napływu ludności nad odpływem notujemy w Turku (miasto), który jako wciąż aktywny ośrodek przemysłowy przyciąga ludzi.

Interesujące prawidłowości w aspekcie prowadzonych badań przejawiają kierunki migracji stałych, które wystąpiły w analizowanym obszarze. W Uniejowie wśród migracji stałych prawie 30% wyjazdów przypadło na Łódź, kierowano się także do Poddębic i Turku (razem ok. 20%), pozostałe emigracje dotyczyły całej Polski. Z kolei przyjazdy na pobyt stały do Uniejowa w sporej części dotyczą także Łódzian (ok. 20%). W Wartkowicach wyjazdy do Łodzi (20%) i Poddębic (20%) stanowią najważniejsze kierunki, inne to Łęczycza i Ozorków. Z kolei do tej gminy przyjeżdżają osoby z Łodzi (8,3%), Łęczycy (7,1%) i Poddębic (4,7%).

W gminie Świnice Warckie najwyższy wskaźnik osiągnęły wyjazdy do Łęczycy (ok. 20%), w następnej kolejności – choć nie tak wyraźnie – do Płocka, Łodzi i Konina. Natomiast z wymienionych miast wywodzą się imigranci do Świnic Warckich. W gminie Pęczniew najwyższy odsetek osiągnęły wyjazdy do Łodzi (ok. 25%), Poddębic (6,1%), pozostałe dotyczą całej Polski. Natomiast przyjazdy do tej gminy w badanym okresie w ok. 10% dotyczyły Łodzi.

W Turku w badanej próbie migracje zarówno do, jak i z miasta są rozproszone, choć nieco częściej pojawiają się takie miejscowości jak: Konin, Kalisz, Poznań, Łódź, (wyjazdy), a w grupie przyjazdów: Kalisz, Koło, Łódź. W Dobrej ok. 75% emigrujących osób udaje się do Sieradza, następnym miejscem docelowym tu Turek (ok. 10% osób). Podobnie rzecz się ma z przyjazdami do tej gminy, gdzie 90% imigrantów pochodzi z Sieradza. Należy jednak tutaj zaznaczyć, iż – jak poinformowano nas w urzędzie gminy – migracje te są spowodowane doraźnymi uwarunkowaniami i nie można ich rozpatrywać jako trwałej tendencji w ruchu ludności na tym obszarze.

Dojazdy do szkół i zakładów pracy

Materiały uzyskane w badanych gminach i miastach dotyczące dojazdów do szkół i zakładów pracy są fragmentaryczne i niepełne. Szkoły średnie znajdowały się tylko w trzech z badanych ośrodków, tj. w Dobrej, Poddębicach i Turku. Niestety sezon badań przypadł na okres wakacji i w szko-

lach z powodu urlopów nie zawsze można było uzyskać informacje od kompetentnych osób.

W Poddębicach, przy ogólnej liczbie 1210 uczniów kształcących się we wszystkich szkołach średnich, 747 osób dojeżdża (61,7%) z innych miejscowości. Również zespół szkół technicznych położony w gminie Dobra kształci młodzież z miejscowości położonych w pobliskich gminach. Wydaje się, że można przyjąć, iż zasięg badanych szkół średnich jest lokalny, młodzież ucząca się pochodzi z miejscowości położonych w regionie, w odległości nie większej niż 50 km.

Podobnie ma się sytuacja z informacjami dotyczącymi dojazdów do zakładów pracy w badanym obszarze. W większości badanych instytucji uzyskiwano informacje, że pracownicy dojeżdżają z okolicy lub pobliskich wsi, zaś przedsiębiorstwa nie prowadzą ewidencji tego rodzaju.

Ponieważ zgromadzone podczas badań dane są niepełne, na ich podstawie nie można formułować wniosków o charakterze ogólnym dotyczących migracji wahadłowych w tym obszarze.

POTENCJALNE MIASTA POWIATOWE

W prezentowanym regionie znalazły się dwa miasta, które badano jako potencjalne ośrodki powiatowe. Były to Poddębice należące do województwa sieradzkiego oraz Turek usytuowany w województwie konińskim. Miasta te różnią się między sobą wielkością, choć pełnią podobną rolę w sieci osadniczej. W tab. 5 zaprezentowano podstawowe parametry charakterystyki społeczno-ekonomicznej obu miast, które zaczerpnięto z danych statystycznych.

Tabela 5

Parametry statystyczne charakteryzujące badane miasta

Wyszczególnienie	Turek	Poddębice
Powierzchnia w km kw.	16	6
Łudność	30 198	7 877
Kobiety na 100 mężczyzn	108,8	110,8
Przyrost naturalny (na 1000 mieszkańców)	5,8	4,6
Pracujący	10 536	2 775
Bezrobotni	2 887	642
Abonenci telefoniczni na 1000 mieszkańców	129,6	224,5
Lekarze na 10 tys. mieszkańców	32,1	62,2

Źródło: Jak do tab. 1.

Położenie ośrodków w sieci osadniczej regionu

Turek leży w południowej części województwa konińskiego na skrzyżowaniu dróg regionalnych prowadzących do Konina, Koła, Sieradza, Łodzi i Kalisza. Wraz z siecią dróg lokalnych dość gęsto rozmieszczonych miasto ma dogodne położenie komunikacyjne w regionie, co znacznie ułatwia obsługę. Istotną rolę miasto pełni również jako ośrodek przemysłowy.

Poddębice położone w północnej części województwa sieradzkiego są drogowym węzłem komunikacyjnym, przez który przebiega trasa Łódź–Poznań. Oddalone od Łodzi o 37 km, od Sieradza o 44 km, o 26 km od Łęczycy i o 16 km od Uniejowa. Miasto jest siedzibą kilku zakładów przemysłowych.

W żadnym z analizowanych miast kolej nie odgrywa większej roli w systemie komunikacji. W Turku jest tylko wąskotorowa towarowa linia kolejowa obsługująca przemysł, natomiast standardowa linia kolejowa położona jest w odległości kilkunastu kilometrów od miasta. Z kolei w Poddębicach stacja PKP jest usytuowana w odległości 2 km od miasta na linii kolejowej Herby Nowe–Gdynia, którą wybudowano w latach 30. XX w. Zatrzymuje się na niej 31 pociągów osobowych, przede wszystkim obsługuje ona towarowe połączenia magistrali węglowej.

W obu miastach zatem w obsłudze regionu dużą rolę odgrywa komunikacja autobusowa PKS. W Turku ogólna liczba połączeń wynosi 344, najwięcej kursów odbywa się do: Koła, Konina, Łodzi, Uniejowa, Kalisza i Dobrej. Pojedyncze kursy docierają do następujących miast wojewódzkich: Bydgoszcz, Jelenia Góra, Katowice, Poznań, Warszawa, Wrocław. W Poddębicach ogólna liczba połączeń jest podobna (330), najwięcej kursów jest do Łodzi, Sieradza, Uniejowa, Łęczycy, Turku, Zduńskiej Woli. Połączenia do miast wojewódzkich (poza wymienionymi) obejmują: Płock, Warszawę, Konin, Poznań, Katowice, Piłę.

Ocena przygotowania badanych miast do pełnienia funkcji ośrodka powiatowego

Przeprowadzona w obu miastach drobiazgowa inwentaryzacja w zakresie wyposażenia w obiekty infrastruktury pozwala uznać je za odpowiadające potrzebom ośrodków tego typu. Szczegółowy zapis wszystkich instytucji i obiektów zaliczonych do tej sfery wyposażenia miasta sporządzony zgodnie z wzorcami obowiązującymi w tej edycji badań znajduje się w materiałach terenowych z Poddębic i Turku.

Dokonana analiza zgromadzonego materiału pozwala stwierdzić, iż jest to wyposażenie dobre. Zarówno w Poddębicach jak i w Turku istniejące

obiekty: ochrony zdrowia, administracji państwowej i samorządowej, wymiaru sprawiedliwości, policji, straży pożarnej w wystarczającym stopniu zaspokajają potrzeby społeczności zamieszkującej obszar przez nie obsługiwany. Niedostatkiem jest tutaj brak siedziby rejonowego sądu w Poddębicach, co w kontekście pełnienia przez to miasto przyszłych funkcji powiatowych stanowi pewien problem.

Istnienie w Turku ośmiu, zaś w Poddębicach dziesięciu przedstawicieli instytucji finansowych i ubezpieczeniowych również pozwala ocenić, iż umożliwiają one mieszkańcom tego regionu realizację potrzeb w tej materii. Podobnie ma się sytuacja z innymi instytucjami infrastruktury usługowej i społecznej, których zadaniem jest obsługa tak mieszkańców obu miast, jak i regionu otaczającego.

Nieco słabiej natomiast prezentuje się potencjał Turku i Poddębic w zakresie infrastruktury związanej z istniejącym i przyszłym ruchem turystycznym. Co prawda, potencjał obu miast w tym zakresie nie jest duży, zaś istniejący produkt turystyczny tego regionu ma głównie charakter krajoznawczy o znaczeniu lokalnym. Mimo to – zwłaszcza w powiązaniu ze znacznym ruchem tranzytowym na drodze Łódź–Poznań, która przebiega przez oba analizowane ośrodki – wyposażenie w obiekty hotelowe (typu motel), jak i gastronomiczne mogłoby być lepsze (większe zróżnicowanie typów lokali, lepsza o nich informacja).

Podsumowując ocenianą w tym miejscu infrastrukturę społeczną, techniczną i ekonomiczną obu miast, możemy stwierdzić, że zarówno jej rodzaj, jak i poziom jakościowy jest niezły. Wydaje się, na podstawie wykonanej inwentaryzacji, że tak Poddębice, jak i Turek są ośrodkami obsługującymi nie tylko swoich mieszkańców, ale także w znacznym stopniu ludzi żyjących w okolicznych gminach. Korzystają oni często z usług zlokalizowanych w obu miastach. Znalazło to potwierdzenie w prowadzonych badaniach ankietowych, gdzie Turek wymieniany był na pierwszym i drugim, a Poddębice na drugim i trzecim miejscu na liście miejscowości, w których respondenci realizują swoje potrzeby zarówno dotyczące usług, jak i działalności zawodowej (por. zestawienie 2 w zbiorczych wynikach badań ankietowych).

Turek i Poddębice, jak wykazały przeprowadzone badania ankietowe i inwentaryzacja wyposażenia miast w zakresie infrastruktury społecznej, usługowej i technicznej, pełnią funkcję ośrodków lokalnych obsługujących mieszkańców okolicznych gmin położonych w województwie konińskim i sieradzkim.

Z punktu widzenia struktury przestrzennej oba ośrodki mają charakter miejski, zaś ich układ urbanistyczny zachowuje klasyczną postać kompozycji kwartałów usytuowanych wokół rynku znajdującego się na osi drogi głównej. W obu miastach obserwujemy również dość znaczny ruch budowlany,

zwłaszcza w obszarze budownictwa mieszkaniowego, głównie indywidualnego, finansowanego przez prywatnych inwestorów.

Kolejnym pozytywnym elementem są działania mające na celu systematyczną poprawę estetyki przestrzennej prowadzone w Poddębicach i Turku. Również znaczącą rolę odgrywają działania wspierające przedsiębiorczość lokalną i rozwój prywatnych przedsiębiorstw przemysłowych i usługowych. Cel ten jest realizowany zwłaszcza w Poddębicach, gdzie powołano Centrum Wspierania Przedsiębiorczości obejmujące swym zasięgiem gminę Poddębice i kilka otaczających gmin obecnego województwa sieradzkiego.

Podsumowując, należy zaznaczyć, iż ogólnie rozważania dotyczące wprowadzenia trzeciego, pośredniego szczebla podziału administracyjnego kraju (powiatów) powinny być rozpatrywane z dwóch następujących punktów widzenia:

- sprawności funkcjonowania lokalnej administracji i umiejętności zarządzania przestrzennego w warunkach gospodarki rynkowej, przy zachowaniu reguł samorządności lokalnej;
- możliwości realizacji w tych ośrodkach zróżnicowanych potrzeb ludzi zamieszkujących region (powiat).

Katedra Geografii Miast i Turystyki UŁ

Sylvia Kaczmarek, Jacek Kaczmarek

SPATIAL, SOCIAL AND ECONOMIC RELATIONS IN THE PODDĘBICE-TUREK AREA OF THE ŁÓDŹ REGION

(Summary)

The field survey was done in summer 1996; it concerned the local society's acceptance of the new administrative division of Poland. The local society was very interested in our work and very enthusiastic to answer the questionnaire. The following conclusions were reached as a result:

1. More than half of the respondents wish to change the existing administrative division. 30% are opposed to any changes and the remainder have no opinion about changes.
2. More than 40% of the total population is in favour of the system of a three-tier administrative system, and about 20% prefer the system of a two-tier administrative system.
3. More than 70% of all respondents chose the option to belong to the Łódź voivodship.
4. The key factors which respondents enumerated as advantages for their local centre to receive the status of „powiat” were:
  - identification with their own locality;
  - good accessibility by public transport;
  - existing good service infrastructure.